

ผลของโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียน
เพื่อนที่ปรึกษา

Effects of the Buddhist Peer Counseling Program on Youth
Counseling Competencies

มนัสนันท์ ประภัสสรพิทยา

Manasanan Prapassornpitaya^{*}

Received: October 26, 2024

Revised: March 19, 2025

Accepted: April 7, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาตามหลักจิตวิทยาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อสร้างโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา และ ๓) เพื่อทดลองและเสนอผลของโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา เป็นงานวิจัยแบบผสมานวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยกึ่งทดลอง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ คน และนักเรียนจำนวน ๓๖ คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ ๑๘ คน วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Pair t-test ผลการวิจัยพบว่า ๑) แนวคิดทางจิตวิทยาที่มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสมรรถนะของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา ประกอบด้วย คุณลักษณะของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา ความรู้เกี่ยวกับการปรึกษา เจตคติต่อการปรึกษา และทักษะการปรึกษา โดยหลักการสำคัญที่เป็นในการส่งเสริม ได้แก่ การใช้หลักจิตวิทยาของกลุ่มเพื่อน ๒) โปรแกรมพัฒนามีการ

^{*} ภาควิชาจิตวิทยา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Buddhist Psychology, Faculty of Humanities,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Email: Pmanasanan456@gmail.com เบอร์
โทรศัพท์ ๐๙๓ ๙๔๕ ๕๙๑๕

บูรณาการแนวคิดทางจิตวิทยา กระบวนการปรึกษา และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยหลัก
อริยสัจ ๔ และทักษะกระบวนการการปรึกษาแนวพุทธ ภายใต้โปรแกรม “เพื่อนใจวัย Tweens”
ประกอบด้วย กิจกรรม จำนวน ๑๖ กิจกรรม ๆ ละ ๖๐-๑๒๐ นาที จำนวน ๔ ครั้ง รวม ๓ เดือน
และ ๓) สมรรถนะการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาหลังเข้าอบรม
ด้วยโปรแกรม และหลังระยะการติดตามผล มีค่าสูงกว่าก่อนเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ .๐๕ และหลังการเข้าร่วมอบรม กลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .๐๕

คำสำคัญ: สมรรถนะการปรึกษา, พุทธจิตวิทยา, นักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the concepts, theories, and development of counseling competencies of youth counselors based on psychological principles and Buddhist principles 2) To develop a program to enhance counseling competencies according to the Buddhist psychological approach of youth counselors 3) To experiment and present the outcomes of the program to enhance counseling competencies according to the Buddhist psychological approach of youth counselors. The mixed methods research combined qualitative approaches and quasi-experimental research. The key informants consisted of 9 qualified individuals and 36 students, divided into an experimental group and a control group of 18 students each. The data were analyzed using content analysis, frequency, percentage, mean, standard deviation, and a paired t-test. The research revealed that 1) the psychological concepts applied to the development of students' counseling competencies included characteristics of youth counselors, knowledge about counseling, attitude towards counseling, and counseling skills with significant principle for promoting was using the psychology of peer groups 2) The development program integrates psychological concepts, counseling processes, and Buddhist principles

based on the Four Noble Truths and Buddhist counseling skills under the program called "Tweens 'Friend of heart'" which consisted of 16 activities, each lasting 60-120 minutes, conducted 4 times over a period of 3 months and 3) the Buddhist Peer Counseling Program on Youth Counseling Competencies was significantly higher after participating in the program and after the follow-up period, compared to before the training, at the .05 significance level. Additionally, after the training, the experimental group scored significantly higher than the control group at the .05 significance level."

Keywords: Counseling Competencies, Buddhist Psychological, Peer Counseling

๑. บทนำ

ในปัจจุบันเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเด็กในวัยเรียน มีความเสี่ยงในเรื่องสุขภาพจิต สาเหตุ สถานการณ์โควิด-๑๙ ที่ต้องปรับตัว ส่งผลให้เกิดความเครียดในการเรียน ปัญหาส่วนตัว หรือความผิดหวังต่าง ๆ หากไม่ได้รับการช่วยเหลือที่ถูกต้อง ก็อาจป่วยโรคซึมเศร้า หรือคิดทำร้ายตัวเอง จากรายงาน "The State of the World' Children 2021 : On My Mind : Promoting, and Caring for Children's Mental Health" ของยูนิเซฟ ชี้ให้เห็นว่าเด็กอายุ ๑๐-๑๙ ปี กว่า ๑ ใน ๗ คนทั่วโลกมีความป่วยทางจิตที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์เด็กกว่า ๑,๖๐๐ ล้านคนต้องเผชิญกับการเรียนรู้ต้องหยุดชะงัก และวัยรุ่นเกือบ ๔๖,๐๐๐ คน เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตาย ซึ่งเป็น ๑ ใน ๕ สาเหตุหลักของการเสียชีวิตในวัยรุ่น ส่วนในประเทศไทย การฆ่าตัวตายยังเป็นสาเหตุอันดับต้น ๆ ของการเสียชีวิตของวัยรุ่น ข้อมูลจากสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้กรมสุขภาพจิตรายงานว่าเด็กและวัยรุ่น ๑๐-๑๙ ปี กว่า ๑๐,๐๐๐ คน ได้โทรเข้าสายด่วนสุขภาพจิต ๑๓๒๓ เพื่อขอรับคำปรึกษา ปัญหาสุขภาพจิตสำหรับวัยรุ่นที่พบมากที่สุดคือความเครียด วิตกกังวล ปัญหาความรัก และภาวะซึมเศร้า

แนวทางการแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตแนวทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ คือ การให้คำปรึกษา (Counseling) ซึ่งผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการให้คำปรึกษาคือ ผู้ให้คำปรึกษา (Counselors) ซึ่งต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการให้คำปรึกษาและมีความสามารถหรือ

สมรรถนะในการให้คำปรึกษาได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ Roberts & Borders^๒ ได้อธิบายว่า สมรรถนะการให้คำปรึกษา เป็นคุณลักษณะและความสามารถในการช่วยเหลือผู้ขอรับคำปรึกษาให้รับรู้เรื่องราวและเข้าใจ ปัญหาของตนเองตามความเป็นจริง สามารถหาแนวทางในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างเหมาะสม ประกอบด้วยสมรรถนะ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการให้คำปรึกษา เจตคติเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาและทักษะการให้คำปรึกษาสอดคล้องกับ โควี และชาร์พ (Cowie & Sharp)^๓ ได้กล่าวสนับสนุนว่า การจัดให้มีเพื่อนช่วยเพื่อนจะช่วยป้องกันและบรรเทาระดับความรุนแรงของปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับสุขภาพจิตและพฤติกรรมของนักเรียน

การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการที่ผู้ให้คำปรึกษาได้ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาได้เห็นแนวทางในการ แก้ไขปัญหาของตน เกิดการพัฒนาตนเอง ช่วยให้บุคคลได้เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ตามความเป็นจริง สอดคล้องกับหลักธรรมสำคัญทางพุทธศาสนา คือ หลักอริยสัจ ๔ ประกอบด้วยความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ดังนั้น การนำหลักธรรมทางพุทธมาใช้ในกระบวนการให้คำปรึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกันได้อย่างดี ดังจะเห็นจากการศึกษาของ พระอนันตชัย อภินนโท (ชนโพธิ์น้อย)^๔ ที่สรุปว่า กระบวนการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยามีเป้าหมายหลัก คือช่วยเหลือผู้ที่มาขอรับคำปรึกษาให้สามารถเข้าใจและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ตลอดจนตระหนักถึงความต้องการของตนเอง โดยเฉพาะหลักอริยสัจ ๔ จะเป็นแผนที่ในการเดินทางออกจากทุกข์

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะของการเป็นนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา ได้รับความรู้ มีเจตคติที่ดี และได้ฝึกฝนทักษะการปรึกษา มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน และสามารถส่งต่อให้กับครูหรือผู้ปกครองได้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

^๒ Roberts, E.B. & Borders, L.D., "Supervision of School Counselors: Administrative, Program, and Counseling", *The School Counselor*, Vol. 41 No. 3 (January 1994): 149-157.

^๓ Cowie, H. & Sharp, S., *Peer Counselling in Schools a Time to Listen*, (London: David Fulton, 1996), p. 41.

^๔ พระอนันตชัย อภินนโท (ชนโพธิ์น้อย), "หลักธรรมเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา", วารสารพุทธจิตวิทยา, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๕๒-๖๖.

๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การพัฒนาสมรรถนะการปฎิภาของนักเรียนเพื่อนที่ปฎิภาตามหลักจิตวิทยาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) เพื่อสร้างโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปฎิภาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปฎิภา

๓) เพื่อทดลองใช้และเสนอผลของโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปฎิภาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปฎิภา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปฎิภาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปฎิภา” นี้ ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบ Intervention Design เป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพผสมกับการวิจัยกึ่งทดลอง ดำเนินการวิจัยเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสมรรถนะการปฎิภาตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อสร้างโปรแกรมและพัฒนาแบบสอบถามจากเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๔ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปฎิภาแนวพุทธจิตวิทยา และการสร้างแบบวัดสมรรถนะการปฎิภาแนวพุทธจิตวิทยา โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสังเคราะห์โปรแกรมฯ ที่ร่างขึ้น นำผลที่ได้มาแก้ไขปรับปรุง และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน ได้ค่า IOC ระหว่าง ๐.๘๓-๑.๐๐ และสร้างแบบวัดสมรรถนะการปฎิภาของนักเรียนเพื่อนที่ปฎิภา มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ .๗๘๐

ขั้นตอนที่ ๓ ดำเนินการทดลองโปรแกรมกับนักเรียนกลุ่มทดลองระดับชั้นมัธยมต้น โรงเรียนวังน้อยวิทยาคม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๘ คน กลุ่มควบคุม โรงเรียนชุมชนวัดสุเมธ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๘ คน วัดผลทั้งก่อนทดลอง (Pre-test) หลังทดลอง (Post-test) และระยะติดตามผล (Follow Up) วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน Pair t-test

ขั้นตอนที่ ๔ ประเมินและนำเสนอผลของโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปฎิภาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

๑) ผลการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะการปรัึกษาของนักเรียนเพื่อนที่ปรัึกษาตามหลักจิตวิทยาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า แนวคิดทางจิตวิทยาที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสมรรถนะของนักเรียนเพื่อนที่ปรัึกษา ได้แก่ หลักการพัฒนาสมรรถนะตามกรอบทฤษฎีของ David C. McClelland มีองค์ประกอบ ๔ ด้าน ได้แก่

๑.๑) องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของนักเรียนเพื่อนที่ปรัึกษา หมายถึง ลักษณะที่สำคัญและจำเป็นซึ่งนักเรียนควรมีเพื่อทำหน้าที่เป็นเพื่อนที่ปรัึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณลักษณะเหล่านี้รวมถึงด้านความรู้, ทักษะ, และเจตคติที่มีต่อการให้คำปรัึกษา เน้นในเรื่องของหลักจิตวิทยาทั่วไปและหลักการเพื่อนที่ปรัึกษาเป็นการสร้างกระบวนการ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมคุณสมบัติเพื่อนที่ปรัึกษา

๑.๒) องค์ประกอบด้านความรู้เกี่ยวกับการปรัึกษา (Knowledge) ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมและเข้าใจกระบวนการปรัึกษาแนวพุทธ โดยมีหลักธรรมที่มีกระบวนการความรู้เกี่ยวกับการปรัึกษา แบ่งออกเป็น (๑) สมรรถนะด้านความรู้เกี่ยวกับการปรัึกษาแนวพุทธ (Knowledge) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักธรรม หลักการ กระบวนการ และเทคนิคต่าง ๆ ในการให้คำปรัึกษา โดยเป็นสมรรถนะด้านความรู้เกี่ยวกับการปรัึกษาแนวพุทธ ประกอบด้วย หลักอริยสัจ ๔ และหลักโยนิโสมนสิการ (๒) ความรู้ด้านกระบวนการปรัึกษาแนวพุทธ หมายถึง มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยหลักธรรมหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมส่งเสริมกระบวนการปรัึกษา นำไปสู่การสร้างโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรัึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรัึกษา โดยความรู้ด้านกระบวนการปรัึกษาแนวพุทธ ๕ ขั้นตอน ดังนี้ ตั้งจิตด้วยความเมตตา ใช้สัมมาวาจาด้วยความเป็นมิตร ชวนคิดไตร่ตรองเหตุของปัญหา ร่วมกันค้นหาทางแก้ และแน่วแน่งมือปฏิบัติที่ชัดเจน

๑.๓) องค์ประกอบด้านเจตคติต่อการปรัึกษา (Attitude) หมายถึง ทศณคติที่เป็นบวก ความเชื่อ และค่านิยมที่นักปรัึกษาหรือผู้ให้คำปรัึกษามีต่อกระบวนการปรัึกษา ความเต็มใจในการช่วยเหลือ ความเอาใจใส่ และการยอมรับความแตกต่างของผู้รับการปรัึกษา สมรรถนะนี้สะท้อนถึงความพร้อมและความเปิดใจที่จะเข้าสู่กระบวนการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการยึดมั่นในจรรยาบรรณและเคารพในศักดิ์ศรีและความลับของผู้รับการปรัึกษา

๑.๔) องค์ประกอบด้านทักษะการปรัึกษา (Skill) ประกอบไปด้วย ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ ทักษะการฟัง ทักษะการสื่อสาร ทักษะการสรุปความ ทักษะการสะท้อนความ ทักษะการให้กำลังใจ และทักษะการยุติการปรัึกษา

๒) ผลการสร้างโปรแกรมจากการบูรณาการแนวคิดทางจิตวิทยา กระบวนการ
 ปรัชญา และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า โปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาตาม
 แนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาเป็นการนำหลักพุทธธรรม หลักจิตวิทยาและทักษะ
 กระบวนการปรึกษาแนวพุทธ มาบูรณาการเป็นกิจกรรมประกอบด้วย ๑๖ กิจกรรม ภายใต้
 โปรแกรม “เพื่อนใจวัย Tweens” ได้แก่ (๑) เชื่อมใจวัย Tweens (๒) เพื่อนใจ (๓) รู้จักฉันรู้จักเธอ
 (๔) ฟังด้วยหัวใจ (๕) ฝึกปฏิบัติ ฝึกทักษะ (๖) สัมมาวาจา สื่อสารด้วยจิตเมตตา (๗) ปัญญานำทาง
 กระบวนการปรึกษาแนวพุทธ (๘) ฝึกกระบวนการปรึกษาจากบทบาทสมมติ (๙) ฝึกสติ ตระหนักรู้
 ด้วยโยนิโสมนสิการ (๑๐) เส้นทางแห่งความเข้าใจ (๑๑) สำรวจความรู้ (๑๒) เสริมทักษะการ
 ปรึกษาผ่านการฝึกปฏิบัติ (๑๓) กระเจกสะท้อนใจ Hand Dancing (๑๔) พลังกลุ่มพลังใจ:
 ฝึกทักษะกระบวนการปรึกษากลุ่ม (๑๕) สรุปสะท้อน กิจกรรมที่ (๑๖) ขอขอบคุณจากใจ แต่ละ
 กิจกรรมใช้เวลากิจกรรมละ ๖๐-๑๒๐ นาที จำนวน ๔ ครั้ง รวมเวลาการทำกิจกรรมในโปรแกรม
 ทั้งหมด ๒๐ ชั่วโมง เป็นเวลาเวลา ๓ เดือน

๓) ผลของโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาของ
 นักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา พบว่า สมรรถนะการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อน
 ที่ปรึกษาหลังเข้าอบรมด้วยโปรแกรม และหลังระยะการติดตามผล มีค่าสูงกว่าก่อนเข้าอบรม
 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และหลังการเข้าร่วมอบรม กลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่า
 กลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สรุปดังนี้

ตารางที่ ๑ การเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียน
 เพื่อนที่ปรึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และ
 ระยะติดตามผล

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		t	Mean Difference	Sig.
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD			
คุณลักษณะของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา							
ก่อนทดลอง	๑.๗๙	.๒๐๕	๑.๖๓	.๒๘๗	๒.๕๕๓	.๑๕๕	.๐๑๓**
หลังทดลอง	๑.๗๙	.๑๕๔	๑.๕๑	.๓๔๗	๓.๖๔๐	.๒๗๖	.๐๐๐**
ระยะติดตาม	๑.๖๗	.๓๑๒	๑.๖๙	.๔๒๕	-.๑๖๔	-.๐๑๔	.๐๙๑
เจตคติต่อการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา							
ก่อนทดลอง	๒.๘๑	๑.๘๓๗	๒.๖๖	๑.๙๘๒	๑.๐๓๓	.๔๕๘	.๓๐๖
หลังทดลอง	๒.๘๓	๑.๙๔๕	๒.๗๒	.๓๗๓	๑.๑๐๗	.๓๘๑	.๒๖๓

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		t	Mean Difference	Sig.
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD			
ระยะติดตาม	๒.๙๓	.๖๗๗	๒.๕๑	.๑๑๕	๕.๓๐๐	๑.๒๕๑	.๐๐๐**

ความรู้ความเข้าใจกระบวนการในการปรึกษาแนะพหุ

ก่อนทดลอง	๙.๘๑	.๔๕๔	๘.๖๒	๑.๒๒๒	๑.๐๒๕	.๗๖๘	.๔๒๒
หลังทดลอง	๑๗.๕๔	.๑๕๓	๑๐.๒๑	.๙๘๙	๖.๐๐๓	.๘๓๖	.๐๒๑*
ระยะติดตาม	๑๗.๙๔	.๑๕๓	๑๐.๑๖	.๙๔๓	๕.๓๘๐	.๘๐๐	.๐๒๐*

การใช้ทักษะการปรึกษาแนะพหุ

ก่อนทดลอง	๑.๕๑	.๑๙๑	๒.๖๖	.๑๘๒	๔.๐๓๓	.๐๑๐	.๑๐๑
หลังทดลอง	๓.๐๕	.๕๕๒	๒.๗๒	.๓๗๓	๒๐.๑๐๗	.๑๗๙	.๐๐๓*
ระยะติดตาม	๓.๐๔	.๕๓๗	๒.๕๑	.๑๑๕	๒๐.๒๒๓	.๕๑๒	.๐๐๓*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๑ พบว่า เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม พบว่า ก่อนทดลองมีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($t = ๒.๕๕๓$, $Sig. = .๐๑๓$) ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($t = ๓.๖๔๐$, $Sig. = .๐๐๐$)

เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อการปรึกษาแนะพหุทวิทางระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม พบว่า ในระยะติดตาม กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($t = -๕.๓๐๐$, $Sig. = .๐๐๐$)

เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจกระบวนการในการปรึกษาแนะพหุระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ภายหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($t = ๖.๐๐๓$, $Sig. = .๐๒๑$) และในระยะติดตาม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($t = ๕.๓๘๐$, $Sig. = .๐๒๐$)

เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยการใช้ทักษะการปรึกษาแนะพหุระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($t = ๒๐.๑๐๗$, $Sig. = .๐๐๓$) และในระยะติดตาม กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

($t = ๒๐.๒๒๓$, Sig. = .๐๓) โดยพบว่า ผลของสมรรถนะการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา หลังเข้าอบรมด้วยโปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะการปรึกษา และหลังระยะการติดตามผล มีค่าสูงกว่า ก่อนเข้าอบรม

ตารางที่ ๒ แสดงผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาหลังการอบรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ($n = ๓๖$)

สมรรถนะการปรึกษา แนวพุทธจิตวิทยา	กลุ่ม	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย ผลต่าง	t-test	Sig.
๑) ด้านคุณลักษณะ ของนักเรียนเพื่อน ที่ปรึกษา	ทดลอง	๑๘	๑.๗๙	.๑๕๔	.๐๒๙	-๒.๘๒๙	.๒๙๑
	ควบคุม	๑๘	๑.๕๑	.๓๙๗			
๒) ด้านความรู้ต่อการ ปรึกษาแนวพุทธ จิตวิทยา	ทดลอง	๑๘	๑๗.๕๔	.๑๕๓	๗.๓๓๑	-๔.๐๙๔	.๐๐๑*
	ควบคุม	๑๘	๑๐.๒๑	.๘๘๙			
๓) ด้านเจตคติต่อการ ปรึกษาแนวพุทธ จิตวิทยา	ทดลอง	๑๘	๒.๘๓	๑.๙๔๕	.๐๑๑	-๒.๙๓๓	.๐๐๐**
	ควบคุม	๑๘	๒.๗๒	.๓๗๓			
๔) ด้านการใช้ทักษะ การปรึกษาแนว พุทธ	ทดลอง	๑๘	๓.๐๕	.๕๕๒	๐.๓๓๐	-๒๔.๔๓๔	.๐๐๐**
	ควบคุม	๑๘	๒.๗๒	.๓๗๓			
โดยรวม	ทดลอง	๑๘	๖.๓๐	.๗๐๑	๒.๐๑๐	-๖.๓๓๐	.๐๐๐**
	ควบคุม	๑๘	๔.๒๙	.๕๓๓			

จากตารางที่ ๒ พบว่า แสดงผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาหลังการเข้าอบรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยรวมจำนวน ๓๖ คน คะแนนกลุ่มทดลอง มีค่า $\bar{X} = ๖.๓๐$, $SD = .๗๐๑$ คะแนนกลุ่มควบคุม มีค่า $\bar{X} = ๔.๒๙$, $SD = .๕๓๓$ เมื่อเปรียบเทียบสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาหลังการเข้าอบรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการเข้าร่วมอบรม กลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และพบผลเช่นเดียวกันในด้านความรู้ต่อการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา ด้านเจตคติต่อการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา และด้านการใช้ทักษะการปรึกษาแนวพุทธ

ผลสรุปข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า การออกแบบกิจกรรมตามหลักการเพื่อนที่ปรึกษา ช่วยปรับพฤติกรรมเยาวชนในทางที่ดีขึ้น การใช้กระบวนการกลุ่มและมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ โดยมีวิทยากรที่มีความเป็นกัลยาณมิตร ส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนในกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ

๕. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา” สามารถอภิปรายผลตามข้อค้นพบของวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๑) จากผลการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาตามหลักจิตวิทยาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นไปตามแนวคิดนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา (YC) สอดคล้องกับ พระมหาพวงศกร ธาณงฺกโร วิจัยเรื่องพุทธสันติวิถีการให้การปรึกษาของสามเณรเพื่อนที่ปรึกษา พบว่า กระบวนการให้การปรึกษาของสามเณรเพื่อนที่ปรึกษามีจุดแข็ง คือ สามเณรมีช่วงวัยที่ใกล้เคียงกันทำให้เข้าถึงปัญหาง่ายได้รับความไว้วางใจ รู้สึกปลอดภัยในการรักษาความลับ ความเป็นจริง สามารถหาแนวทางในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยสมรรถนะ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการให้คำปรึกษา เจตคติเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาและทักษะการให้คำปรึกษา

การประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา พบว่า มีหลักธรรมที่สำคัญ ได้แก่ หลักอริยสัจ ๔ และโยนิโมนิสิการ สอดคล้องกับ โสริช โพธิแก้ว ที่ได้ให้ทัศนะว่า การปรึกษาแนวพุทธ คือ กระบวนการที่นักจิตวิทยา การปรึกษาใช้องค์ธรรมอริยสัจ ๔ เป็นแผนที่ พาผู้คนออกจากโจทย์หรือปัญหาที่เป็นความทุกข์ไปสู่ภาวะดับทุกข์

๒) จากการศึกษาการสร้างโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา จะเห็นได้ว่า ในทางพุทธศาสนา การพัฒนาสมรรถนะมีความหมายใกล้เคียงกับการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยน กระบวนทัศน์ (Transformation Learning) การฝึกฝนปฏิบัติ ดังกล่าวก็เพื่อนำไปสู่องค์ประกอบของ มรรค ทั้ง ๘ ประการ ไตรสิกขาประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา จากงานวิจัยของ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ (ธนิกุล) “โปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของพระสงฆ์ด้านการเยียวยาจิตใจผู้ป่วย” ผลการวิจัยพบว่า ด้านคุณลักษณะของพระสงฆ์ในการให้การปรึกษาแนวพุทธ โปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะการ

ปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของพระสงฆ์ จะชวนให้พระสงฆ์ผู้ให้การปรึกษากลับมาสังเกต กาย ใจ ตนเองอยู่เสมอ

๓) จากผลการศึกษาที่พบว่า หลังการทดลองนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษากลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา มีความแตกต่างกับกลุ่มควบคุมทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สอดคล้องกับ นพพร แสงทอง และคณะ วิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างสมรรถนะการให้คำปรึกษาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาโดยการฝึกอบรมเชิงจิตวิทยา” พบว่า (๑) สมรรถนะการให้คำปรึกษาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา มี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้ เจตคติและทักษะการให้คำปรึกษา และนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษามีสมรรถนะการให้คำปรึกษาอยู่ในระดับมาก (๒) การเสริมสร้างสมรรถนะการให้คำปรึกษาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา โดยการฝึกอบรมเชิงจิตวิทยา พบว่า (๒.๑) หลังทดลองของกลุ่มทดลอง มีสมรรถนะการให้คำปรึกษาสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๒.๒) หลังทดลองกลุ่มทดลองมีสมรรถนะการให้คำปรึกษาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๖. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ นักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา GF.BC.A Model (Good Friends Buddhist Counseling Awareness Model) ประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ บัณฑิตนำเข้า (Input) คือ GF = Good Friends คือ กัลยาณมิตร เพื่อนแท้ที่มีความเมตตา ปรารถนาดี ต่อกัน มีคุณลักษณะ ๗ ประการ

ส่วนที่ ๒ กระบวนการฝึกอบรม (Process) คือ BC = Buddhist Counseling คือ การพัฒนา ศีล สมาธิ และปัญญา ด้วยกระบวนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา ฝึกอบรมผ่านโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา “โครงการเพื่อนใจวัย Tweens” ประกอบด้วย ๑๖ กิจกรรม ได้แก่ ๑) เชื่อมใจวัย Tweens ๒) เพื่อนใจ ๓) รู้จักฉันรู้จักเธอ ๔) พังด้วยหัวใจ ๕) ฝึกปฏิบัติ ฝึกทักษะ ๖) สัมมาวาจา สื่อสารด้วยจิตเมตตา ๗) ปัญญานำทางกระบวนการปรึกษาแนวพุทธ ๘) ฝึกกระบวนการปรึกษาจากบทบาทสมมุติ ๙) ฝึกสติ ตระหนักรู้ ด้วยโยนิโมหสิการ ๑๐) เส้นทางแห่งความเข้าใจ ๑๑) สำรวจความรู้ ๑๒) เสริมทักษะการปรึกษาผ่านการฝึกปฏิบัติ ๑๓) กระจกส่องใจ Hand Dancing ๑๔) พลังกลุ่ม พลังใจ ฝึกทักษะกระบวนการปรึกษากลุ่ม ๑๕) สรุปสะท้อน ๑๖) ขอบคุณจากใจ

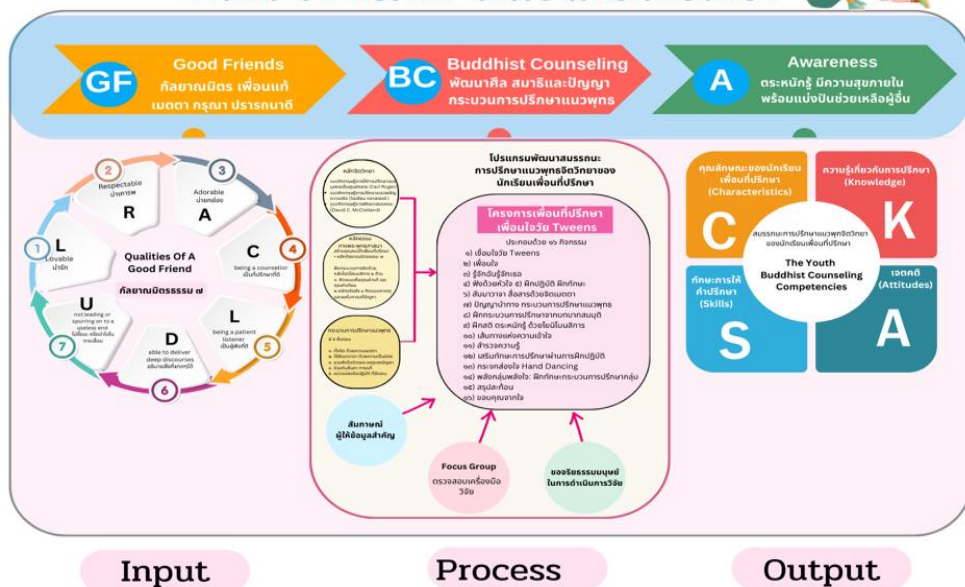

ส่วนที่ ๓ ผลผลิต (Output) A = Awareness คือ การตระหนักรู้ในตนเอง มีความสุขภายในพร้อมแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งผลผลิตที่ได้คือ สมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา (The Youth Buddhist Counseling Competencies)

กล่าวโดยสรุปจากองค์ความรู้ที่ได้รับ เป็นแนวทางพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา และยังส่งเสริมการพัฒนาตนเองผ่าน ๕ ขั้นตอน ได้แก่ การตระหนักรู้ ความกล้าหาญ การเป็นที่รัก การเห็นคุณค่าในตนเอง และการเข้าถึงความหมายของชีวิต

นักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา GF.BC.A Model (Good Friends Buddhist Counseling Awareness Model)

ภาพที่ ๑ องค์ความรู้ นักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา GF.BC.A Model (Good Friends Buddhist Counseling Awareness Model)

๗. สรุป

๑) แนวคิดทางจิตวิทยาที่มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสมรรถนะของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา ที่ส่งเสริมให้นักเรียนทำหน้าที่เป็นนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา ได้แก่ หลักการพัฒนา

สมรรถนะตามกรอบทฤษฎีของ David C. McClelland ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านคุณลักษณะของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา (๒) ด้านความรู้เกี่ยวกับการปรึกษา (๓) ด้านเจตคติต่อการปรึกษา และ (๔) ด้านทักษะการปรึกษา

๒) โปรแกรมจากการบูรณาการแนวคิดทางจิตวิทยา กระบวนการปรึกษา และ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ใช้หลักอริยสัจ ๔ และทักษะกระบวนการการปรึกษาแนว พุทธ ประกอบด้วยกิจกรรม จำนวน ๑๖ กิจกรรม

๓) สมรรถนะการปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา พบว่า (๑) หลังเข้าอบรมด้วยโปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะการปรึกษา และหลังระยะการติดตามผล มีค่าสูงกว่าก่อนเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในด้านความรู้ต่อการปรึกษาแนว พุทธจิตวิทยา และด้านการใช้ทักษะการปรึกษาแนวพุทธ (๒) หลังการเข้าร่วมอบรม กลุ่มทดลอง มีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และพบผลเช่นเดียวกันในด้าน ความรู้ต่อการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา ด้านเจตคติต่อการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา และด้าน การใช้ทักษะการปรึกษาแนวพุทธ

๘. ข้อเสนอแนะ

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ควรมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาสมรรถนะ นักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสมรรถนะนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา อันจะส่งผลให้นักเรียนที่ปรึกษามีทักษะในการให้คำปรึกษาแก่เพื่อนร่วมสถาบันเพื่อช่วยการ ดำเนินชีวิตทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนอย่างมีสติมีความสุข ตลอดจนมีสุขภาพและคุณภาพ ชีวิตที่ดีในอนาคต

๒) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

(๑) โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาควรนำโปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะการ ปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาไปใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน ได้เกิดทักษะการสื่อสาร รู้จักการแก้ปัญหา เกิดการพัฒนา ทางด้าน ศิล สมาธิ ปัญญา ให้เกิดการ ตระหนักรู้เข้าใจตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

(๒) โปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ ปรึกษา ควรมีการฝึกฝนสมรรถนะทั้ง ๔ ด้านอย่างต่อเนื่อง คือ ด้านคุณลักษณะของเพื่อนที่ ปรึกษา ด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านทักษะ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปรึกษา

(๓) การฝึกโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา ควรอยู่ภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด จากคุณครูประจำชั้น ครูแนะแนว หรือบุคคลที่มีความรู้ในด้านการปรึกษา

๓) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรการศึกษาผลของการอบรมโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา ในเชิงการวิจัยระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อติดตามพัฒนาการของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา และควรนำโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมปลายและนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย และควรพัฒนาโปรแกรมและเครื่องมือวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับช่วงวัยของกลุ่มตัวอย่าง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

วศิน อินทสระ. **อริยสัจ ๔**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘.

พระมหาพวงศกร ฐานงโร (สิมพา). “พุทธสันติวิธีการให้การปรึกษาของสามเณรเพื่อนที่ปรึกษา กรณีศึกษา: โรงเรียนวัดไผ่ดำ แผนกสามัญศึกษา”. **ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ (ธนิกุล). “โปรแกรมพัฒนาสมรรถนะการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของพระสงฆ์ด้านการเยียวยาจิตใจผู้ป่วย”. **ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

จันทิมา ทอดสนิท และฉันทนา กล่อมจิต. “ผลของโปรแกรมการพัฒนาความสามารถในการให้คำปรึกษาของเพื่อนที่ปรึกษา”. **วารสารศึกษาศาสตร์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๔): ๒๒-๒๖.

นพพร แสงทอง และคณะ. “การเสริมสร้างสมรรถนะการให้คำปรึกษาของนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา โดยการฝึกอบรมเชิงจิตวิทยา”. **วารสารวิจัยทางการศึกษา**. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๖.

พระอนันตชัย อภินนโท (ชั้นโพธิ์น้อย). “หลักธรรมที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยา”. **วารสารพุทธจิตวิทยา**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๕๒-๖๖.

โสริช โพธิแก้ว. “การสังเคราะห์หลักอริยสัจ ๔ สู่กระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยา”. **เอกสารประกอบการเรียนการสอน สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา**. คณะจิตวิทยา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓. (อัดสำเนา).

ภาษาอังกฤษ

Cowie, H. & Sharp, S. **Peer Counselling in Schools a Time to Listen**. London: David Fulton, 1996.

Roberts, E.B. & Borders, L.D. “Supervision of School Counselors: Administrative, Program, and Counseling”. **The School Counselor**. Vol. 41 No. 3 (January 1994): 149-157.

